

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

2024

No 6

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Elektron nashr. 290 sahifa.

E'lon qilishga 2024-yil 25-iyunda ruxsat etildi.

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi

Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi

Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati

Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri

Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari

Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati

Axmedov Sayfullo Normatovich, i.f.n., professor, MIM akademiyasi rektori

Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori

Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., Navoiy davlat pedagogika instituti rektori

Siddiqova Sadoqat G'afforovna, p.f.f.d., (PhD), Buxoro muhandislik-texnologiya instituti rektori

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU Hududiy ta'lim muassasalari va markazlar bo'yicha prorektor v.b.

Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TDIUprofessori

Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori

Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori

Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori

Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d., TSUE professori

Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, i.f.f.d., TDIU dotsenti

Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari

Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i

Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori

Musayeva Shoirazimovna, SamDu IS instituti professori

Cham Tat Huei, (PhD) USCI universiteti professori, Malayziya

Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d.,(PhD) "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari

Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d.,(PhD) TAQU katta o'qituvchisi

Djudi Smetana, p.f.n., Pitsburg davlat universiteti dosenti, Pittsburgh, Kansas, AQSH

Krissi Lyuis, p.f.n., Pitsburg davlat universiteti dosenti, Pittsburgh, Kansas, AQSH

Ali Konak (Али Кўнак), i.f.d., prof., Karabuk universiteti dosenti, Turkiya

Glazova Marina Viktorovna, i.f.n., "LUKOIL-Energoservis" Kompaniyasi iqtisodchisi, Moskva.

Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., (PhD) TDIU dotsenti

Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti

Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Oqil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan

Abdurakhmanov Kalandar Khodjaevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan

Rae Kwon Chung, honorary professor of TSUE, Nobel laureate, South Korea,

Osman Mesten, member of the Turkish Parliament, head of the Turkey-Uzbekistan Friendship Society

Sharipov Kongratbay Avezimbetovich, DSc, Prof., Minister of Higher Education, Science and Innovation of the Republic of Uzbekistan

Buzrukkhanov Sarvarkhan Munavvarkhanovich, DSc, Deputy Minister of Higher Education, Science and Innovation of the Republic of Uzbekistan

Akhmedov Durbek Kudratillayevich, DSc, Prof., Deputy of the Legislative Chamber of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan

Akhmedov Sayfullo Normatovich CSc, Prof., Rector of Academy of Labor and Social Relations

Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, DSc, Prof., TSUE Vice-Rector for Scientific Affairs and Innovation

Kalonov Mukhiddin Bakhritdinovich, DSc, Prof., Rector of the Navoi State Pedagogical Institute

Siddikova Sadokat Ghaforovna, PhD, Rector of the Bukhara Institute of Engineering and Technology

Khudoykulov Sadirdin Karimovich, DSc, Prof., acting Vice-rector for regional educational institutions and centers of TSUE

Yuldashev Mutallib Ibragimovich, DSc, Prof., of TSUE

Samadov Askarjon Nishonovich, CSc, Prof., of TSUE

Slizovsky Dimitriy Yegorovich, DSc, Prof., of the People's Friendship University of Russia

Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, DSc, Prof., Rector of International "Nordic" University

Akhmedov Ikrom Akramovich, DSc, Prof., of TSUE

Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja ugli, DSc, Prof., of TSUE

Utayev Uktam Choriyeich, Deputy Head of the DGPO of the Republic of Uzbekistan

Ochilov Farkhod, Head of the DCECGPO of the Republic of Uzbekistan

Eshtayev Alisher Abduganievich, DSc, Prof., of TSUE

Shoira Azimovna Musaeva, professor of SamDu IS Institute

Cham Tat Huei, PhD, professor at USCI University, Malaysia

Akhmedov Javokhir Jamolovich, PhD, deputy of executive director of the "El-yurt umidi" fund

Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, PhD, Senior Lecturer at Tashkent University of Architecture and Construction

Judy Smetana CSc, Associate Professor, Pittsburgh State University, Pittsburgh, Kansas, USA

Chrissy Lewis CSc, Associate Professor, Pittsburgh State University, Pittsburgh, Kansas, USA

Ali Konak DSc, Prof., Associate Professor of Karabuk University, Turkey

Glazova Marina Viktorovna, CSc, economist at LUKOIL-Energoservis Company, Moscow.

Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, associate professor of TSUE

Sevil Piriyea Karaman, PhD, doctoral student at Ankara University, Turkey

Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, independent researcher of TSUE

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor

Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori

Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori

Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti

Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti

Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti

Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti

G'afurov Doniyor Orifovich, p.f.f.d., (PhD)

Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti

Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti

Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti

Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.

MUNDARIJA

Oliy ta'lim islohotlarida – muhandislik maktablarini institutsional rivojlantirish asoslari	16
Qo'ng'irotboy Avezimbetovich Sharipov, Abduqunduzova Nazokat Usmonqulovna	
Xufiyona iqtisodiyot mamlakatimiz rivojiga to'siq bo'lmoqda	20
Muxiddin Kalonov	
"Yashil" iqtisodiyotni moliyalashtirish amaliyotini takomillashtirish	24
Muhammadiyeva Maftuna	
Oliy ta'lim tizimidagi islohotlarda innovatsion yechimlarning zarurati	27
Abduqunduzova Nazokat Usmonqulovna	
Hududiy turizm rivojlanishining iqtisodiy samaradorligini oshirishda ish beruvchilar va yonlanuvchilar o'rtasidagi iqtisodiy munosabatlarni aniq sotsiologik baholash.....	31
Dustmurodov Orifjon Ismatilloevich	
Перспективы развития средств размещения в экологическом туризме на охраняемых природных территориях Узбекистана.....	40
Ахмедходжаев Равшан Темурович	
Bank kartalari orqali ko'rsatilayotgan xizmatlari bozorining rivojlanish borasidagi asosiy tendensiyalari va muammolari	49
To'irov Yunus Alamovich	
Kichik biznes subyektlarida innovatsionraqabatbardosh mahsulotlar ishlab chiqarish orqali import o'rnini bosish strategiyasini shakllantirish istiqbollari.....	55
Rustamov Alisher Raxmataliyevich	
Nodavlat umumiy o'rta ta'lim maktabning faoliyati samaradorligini aniqlashda innovatsion usullardan foydalanish.....	62
Ustadjalilova Xurshida Aliyevna	
Tijorat banklarida bank risklarini boshqarishning strategik ahamiyati.....	67
Altibayev Xudayberdi Kuvandikovich	
Klaster iqtisodiy subyekt sifatida: mohiyati va tasnifi.....	71
Usmonov Sharofiddin Pazlitdinovich	
Tijorat banklari tomonidan yoshlar tadbirkorlik faoliyatini kreditlashning nazariy-uslubiy jihatlari.....	76
Asrorov Azizbek Isomiddin o'g'li	
Oliy ta'lim muassasalari xalqaro tasnifi: nazariya va tendensiya.....	81
Yuldashev Iskandar Bahromovich	
Iqtisodiyot transformatsiyasi sharoitida xo'jalik yurituvchi subyektlar moliyaviy resurslarini boshqarishda metodologik yondashuvlar va ilmiy qarashlar	86
Jiyanova Nargiza Esanboyevna	
Davlat-xususiy sheriklik munosabatlarini samarali tashkil etish mezonlari va omillari.....	93
Z. Abdikarimova, S. Madaminov	
Savdo korxonalari boshqaruv samaradorligini oshirish imkoniyatlari.....	97
Q. J. Mirzayev, Sh. M. Islomov	
Sociological Assessment of Migration Processes	102
Gulmurodov Kamoliddin Abdukodir ugli	
Current issues of business management in the context of digitalization of the economy	112
Safarov Bakhtiyor Djurakulovich, Kadirova Zulhumor Namazovna, Dadabaev Kuchkor Abdullaevich	
Методические основы маркетинговых стратегий акционерных обществ.....	118
Эркинов Шахзод Баходир ўғли	

Insurance Mechanisms in Foreign Trade: Mitigating Risk and Facilitating Global Commerce	125
Abirkulova SohbiJamol	
Improving the Conceptual Framework for Modernizing the Tax System (Using the Example of Uzbekistan)	130
Bakhrom Nomazov	
Ayollarning inson kapitalini rivojlantirishda kraudfanding platformasining ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyati	136
Bozorova Saxobat Abdujapparovna	
Evaluating the Environmental Sustainability of Uzbek Firms in the Green Economy.....	142
Nurbek Xalimjonov Ulugbek ugli	
O'zbekiston iqtisodiyotini innovatsion rivojlanishida inson kapitalining roli	148
Eshmirzayev Faruddin Ilhomjonovich, Salimova Zaxro Sobirjon qizi	
Agroklastarlarda asosiy vositalarni modernizatsiyalash va ta'mirlash xarajatlarini tahlil qilish	155
G'afforov Ilhomjon Ilyosjonovich, Mirzayev Behzod Abdug'ofur o'g'li, Narzullayev Nodirbek Aziz o'g'li	
Improving the Practice of Increasing the Effectiveness of Managing Innovation Processes in Commercial Banks	160
Juraev K. T.	
Tadbirkorlik subyektlari eksportini rivojlantirishda raqamli platformalardan foydalanish	164
Mamasoatov Dilshod Ravshanovich	
Iqtisodiyotni raqamlashtirish va yashirin iqtisodiyotni kamaytirishda solliqlarning roli va ahamiyati.....	169
Madraximov Baxtiyorjon Ortiqboy o'g'li, Rizayev Xabib Abduraufovich, Namazov Sa'dulla Namozovich	
O'zbekistonda "yashil" iqtisodiyotga o'tishning joriy holati tahlili.....	175
Rahmatullayeva Dilbar Olimovna	
Buxoro viloyatida savdo xizmatlari raqobatbardoshligini baholash uslubiyatini takomillashtirish..	181
Raxmatov Akmal Anvar o'g'li	
The Contribution of Transport in the Development of Tourism Industry (Case Study: Uzbekistan).....	187
Rofeeva Rukhshona Shavkatovna	
Tadbirkorlik tavakkalchiligini sug'urtalash tizimi.....	192
Sabirova Asal Shuhratovna	
Improving the Effective use of Funds From Taxes and Fees in Kashkadarya Region	196
Shakhzod Zokhidov	
Iqtisodiyotning innovatsion rivojlanishi sharoitida sanoat korxonalarida iqtisodiy salohiyatni boshqarish	202
Kadirova Shaxnoza Ilhomovna	
Yangi O'zbekiston oliy ta'lim muassasalarida kadrlar tayyorlash masalalari.....	207
Usmonov Baxodir Suvonqulovich	
Temir yo'l transportida innovatsion faoliyatni rivojlantirish yo'llari	211
Nasimov Shavkat Vasiyevich	
O'zbekistonda banklararo raqobat.....	219
Zunnunova Xulkar Muxtorovna	
O'zbekistonning xalqaro moliya tizimiga integratsiyasini ta'minlashni takomillashtirish	225
Nasirxodjayeva Dilafuz Sabitxanovna, Kuchkarov Sanjar Baxtiyarovich	
Respublikamizda raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish istiqbollari	229
Abduxamid Abdumalikovich Bektemirov	
Iqtisodiy xavfsizlik tushunchasining mohiyati.....	233
Aripov Oybek Abdullayevich, Madiyorov Shavkatbek Muxtarovich	

Aksiyadorlik jamiyatlarida konsolidatsiyalashgan moliyaviy holat to'g'risida hisobot tuzishning bosqichlari.....	237
Eshonqulov Azamat Abdiraximovich	
Davlat moliyaviy nazoratining turlari va shakllari.....	241
Karayev Payzillaxon Yusufxonovich	
Tog' turizmini rivojlantirish manfaatlarini yo'lida investitsiya resurslarini to'plash mexanizmlarini ishlab chiqish samaralari.....	245
Xidirov Alimardon Dagarovich	
The Main Role of the Teacher While Managing the Classroom and Some Aspects of Teaching English	248
Nilufar Turdiyeva	
Davlat xususiy sherikchilik faoliyatining menejment funksiyalari tizimida muvofiqlashtirishning ahamiyati	252
Suleymanov Farrux Raximjon o'g'li	
Qishloq xo'jalik mahsulotlarini ishlab chiqarish hajmlari va sohada amalga oshirilayotgan tarkibiy-miqdoriy o'zgarishlar dinamikasi	256
G. Sh. Qo'ldosheva, A. J. Toshboyev	
Логистика в Азии: опыт и перспективы оптимизации	260
Каюмова Паризода	
Temir yo'l transportida yo'lovchi tashish imkoniyatlarini oshirishning zamonaviy yondoshuvlari...	266
G. I. Abdulxamidova	
Повышение эффективности использования местных налогов и сборов в Кашкадарье: международная перспектива	272
Shahzad Zokhidov	
Financial and Credit Support for Investment and Innovative Developing Activities of a Tourist Enterprise	275
Rozokov Mukhammadaziz Mansurovich	
Роль контроля качества по хранению и переработке зерна в обеспечении продовольственной безопасности Республики Узбекистан	282
Холбекова Дилобар Расулжон кизи	

O'ZBEKISTONDA "YASHIL" IQTISODIYOTGA O'TISHNING JORIY HOLATI TAHLILI

Rahmatullayeva Dilbar Olimovna

Mirzo Ulug'bek nomidagi O'zbekiston Milliy universiteti,
Iqtisodiyot nazariyasi kafedrasida asistenti

Annotatsiya: Jahon hamjamiyati ekologik muammolar bilan tobora ko'proq kurashayotgan bir paytda "yashil" iqtisodiyotga o'tish muhim imperativ bo'lib chiqdi. Mo'l-ko'l tabiiy resurslarga ega va iqtisodiyoti rivojlanib borayotgan O'zbekiston o'z taraqqiyot yo'lining hal qiluvchi pallasida turibdi. Ushbu maqola O'zbekistonning "yashil" iqtisodiyotga o'tishi bilan bog'liq imkoniyatlar, muammolar va siyosat oqibatlarini o'rganadi. Mavjud adabiyotlar, empirik ma'lumotlar va siyosiy tahlillarga tayangan holda, ushbu maqola O'zbekistonning ekologik barqarorlikni ta'minlash borasidagi sa'y-harakatlarining hozirgi holati haqida tushuncha beradi, va davlat aralashuvning asosiy yo'nalishlarini belgilaydi, hamda iqtisodiyotni barqaror rivojlantirish uchun tavsiyalarni va takliflarni ishlab chiqadi.

Kalit so'zlar: "yashil" iqtisodiyot, uglerod chiqindilari, "yashil" o'sish, subsidiya, "yashil" investitsiya.

Abstract: As the global community increasingly grapples with environmental issues, transitioning to a green economy has become an important imperative. Uzbekistan, which has abundant natural resources and a developing economy, is at a crucial stage of its development. This article examines the opportunities, challenges, and policy implications of Uzbekistan's transition to a green economy. Based on existing literature, empirical data, and policy analysis, this article provides an understanding of the current state of Uzbekistan's efforts to ensure environmental sustainability, and outlines the main directions of state intervention, as well as recommendations for sustainable economic development. and develops proposals.

Key words: green economy, carbon emissions, green growth, subsidy, green investment.

Аннотация: Поскольку мировое сообщество все чаще сталкивается с экологическими проблемами, переход к "зеленой" экономике стал важным императивом. Узбекистан, обладающий богатыми природными ресурсами и развивающейся экономикой, находится на решающем этапе своего развития. В данной статье рассматриваются возможности, проблемы и политические последствия перехода Узбекистана к зеленой экономике. На основе существующей литературы, эмпирических данных и анализа политики в данной статье дается понимание текущего состояния усилий Узбекистана по обеспечению экологической устойчивости, а также излагаются основные направления государственного вмешательства, а также рекомендации по устойчивому экономическому развитию. и разрабатывает предложения.

Ключевые слова: зеленая экономика, выбросы углерода, зеленый рост, субсидия, зеленые инвестиции.

KIRISH

Barqaror va iqlimga asoslangan iqtisodiy o'sish yo'li, shuningdek, Barqaror Rivojlanish Maqsadlari (BRM) maqsadlariga erishish O'zbekistonning rivojlanish traektoriyasi uchun muhim ahamiyatga ega. Jahon banki tomonidan o'ziga xos rivojlanish sur'atiga ega ekanligi e'tirof etilgan O'zbekiston 2030-yilga borib sanoati rivojlangan, o'rtadan yuqori daromadli mamlakatga aylanishga tayyor. Keng miqyosda qo'llab-quvvatlangan ushbu ulkan istiqbol mamlakatning liberallashtirishga qaratilgan murakkab islohotlarni amalga oshirishga sodiqligini ta'kidlaydi. narxlar, yerga egalik huquqini isloh qilish va qishloq xo'jaligini modernizatsiya qilish. Hozirdan boshlab amalga oshirilayotgan bu islohotlar o'tmishdagi asosan ichkariga qaratilgan iqtisodiy modeldan sezilarli darajada chetga chiqishni ko'rsatib, xususiy biznesning global va mintaqaviy qiymat zanjirlariga yanada kengroq integratsiyalashuviga o'tishdan dalolat beradi.

Ekologik toza yechimlarga to'g'ridan-to'g'ri investitsiyalar va kam uglerodli texnologiyalarga xususiy investitsiyalarni rag'batlantirish kabi tashabbuslar Parij kelishuvida qayd etilganlar kabi iqlim bo'yicha majburiyatlarni bajarishda barqaror rivojlanish maqsadlariga erishish uchun juda muhimdir. "Yashil" iqtisodiyotga o'tish turli tarmoqlar bo'yicha siyosat, tartibga solish va fiskal chora-tadbirlarni amalga oshirishni, shuningdek, barcha

darajalarda samaradorlik, sinergiya va samarali amalga oshirishni rag'batlantirish uchun tarmoq siyosatlarini birlashtirishni talab qiladi¹.

Bundan tashqari, sanoat tarmoqlarida korporativ va ijtimoiy mas'uliyatni rivojlantirish va ekologik barqaror amaliyotlarni rag'batlantirish ifloslanishni, uglerod chiqindilarini kamaytirish va tabiiy resurslarni saqlash uchun muhim ahamiyatga ega. "Yashil" iqtisodiyot bo'yicha Milliy idoralararo kengashning tashkil etilishi sa'y-harakatlarni muvofiqlashtirish va O'zbekistonning "yashil" o'tish kun tartibini ilgari surish uchun tarmoqlararo integratsiyaga ustuvor ahamiyat berishda muhim rol o'ynashi mumkin.

Xulosa qilib aytganda, O'zbekistonning "yashil" iqtisodiyotga intilishi barqaror rivojlanish va barqarorlik uchun katta imkoniyatlar yaratadi. Qayta tiklash bo'yicha sa'y-harakatlarni "yashil" maqsadlarga muvofiqlashtirish va keng qamrovli siyosat choralari amalga oshirish orqali O'zbekiston inklyuziv va ekologik barqaror o'sish yo'lini belgilashi mumkin.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Yashil o'sish umumiy ijtimoiy farovonlik va adolatni birinchi o'ringa qo'yadigan "yashil" iqtisodiyot kontseptsiyasi bilan chambarchas bog'liq bo'lib, ayni paytda ekologik xavf va ekologik kamchiliklarni yumshatadi (UNEP, 2011)². Garchi so'nggi paytlarda "yashil" o'sish g'oyasi xalqaro munozaralarda o'rin egallagan bo'lsa-da, u uzoq vaqtdan beri ilmiy hamjamiyatlarda, xususan, atrof-muhit va ekologik iqtisodiyot sohasida muhokama va tahlil mavzusi bo'lib kelgan.

"Yashil iqtisodiyot" atamasi birinchi marta 1989-yilda Birlashgan Qirollik hukumati tomonidan topshirilgan va bir guruh taniqli atrof-muhit iqtisodchilari tomonidan tuzilgan "Yashil iqtisodiyot uchun loyiha" nomli hisobotda kiritilgan (Barbier, 2009)³. Biroq, uning sarlavhasiga qaramay, hisobot "yashil" iqtisodiyot kontseptsiyasini chuqurroq o'rganmagan, bu atama aniqlangan tushunchadan ko'ra ko'proq kontseptual asos sifatida ishlatilganligini ko'rsatadi.

2008-yilda bu atama global moliyaviy inqirozga javoblar kontekstida qayta tiklanishni boshdan kechirdi. Birlashgan Millatlar Tashkilotining Atrof-muhit bo'yicha dasturi (UNEP) 2008-yil oktyabr oyida ekologik barqaror sektorlarga investitsiyalarni qo'llab-quvvatlash va an'anaviy, resurslarni ko'p talab qiladigan va ifloslantiruvchi sanoatlarni ekologik toza sanoatga aylantirish uchun "yashil" iqtisodiyot tashabbusini boshladi. Keyinchalik, 2009-yil aprel oyida global "yashil" yangi kelishuv (GGND) hisoboti e'lon qilindi, unda iqtisodiyotni qayta qurish va global iqtisodiy barqarorlik bo'yicha chora-tadbirlar taklif qilindi. UNEPning "yashil" iqtisodiyot kontseptsiyasini shakllantirish va ilgari surishdagi hal qiluvchi roli vazirlar va delegatlar tomonidan 2010-yil fevral oyida Nusa Duada bo'lib o'tgan Global atrof-muhit forumida e'tirof etildi (Allen va Clouth, 2012)⁴.

2011-yilda UNEP "yashil" iqtisodiyot hisobotini e'lon qildi, u "yashil" iqtisodiyotning amaliy ta'rifini taqdim etdi va keyinchalik ko'plab nashrlarda keng iqtibos keltirildi. UNEP ma'lumotlariga ko'ra, "yashil" iqtisodiyot inson farovonligi va ijtimoiy tenglikni oshiradi, shu bilan birga ekologik xavf va ekologik tanqislikni sezilarli darajada kamaytiradi. U past uglerod chiqindilari, resurslar samaradorligi va ijtimoiy inklyuzivlik bilan tavsiflanadi (UNEP, 2011). Xalqaro miqyosda ma'qullangan ushbu ta'rif eng keng qamrovli bo'lib qolmoqda, ammo ilmiy adabiyotlarda "yashil" iqtisodiyotning turli talqinlari mavjud bo'lib, kamida beshta aniq ta'riflar aniqlangan.

NATIJALAR VA TAHLILLAR

Iqlim o'zgarishlarini hal qilmasdan turib, O'zbekistonning rivojlanish istiqbollariga erishib bo'lmaydi. O'zbekiston jadal iqtisodiy o'sish traektoriyasida bo'lishiga qaramay, bu o'sish emissiya intensivligining kamayishi bilan bir hil trendga ega emas. Iqlim o'zgarishining yaqin oqibatlari O'zbekistonning ulkan iqtisodiy maqsadlariga ikkita asosiy sababga ko'ra jiddiy qiyinchiliklar tug'diradi. Birinchidan, prognoz qilinayotgan aholi va iqtisodiy kengayish muhim resurslar va ekotizimlarga barqaror bo'lmagan bosim o'tkazadi, bu esa hozirgi traektoriyani barqaror bo'lmasligiga olib keladi. Ikkinchidan, moslashuv chora-tadbirlarining yo'qligi O'zbekistonni o'zining geografik va ekologik xususiyatlari, barqaror iqtisodiy tuzilmalari tufayli iqlim bilan bog'liq jiddiy zararlarga zaif qoldiradi.

Energiyadan samarasiz foydalanish har yili yalpi ichki mahsulotning kamida 4,5 foizini yo'qotilishiga sabab bo'ladi, bunda elektr energiyasi ishlab chiqarish, issiqlik ta'minoti va binolar energiya yo'qotilishining muhim manbalari hisoblanadi. O'zbekistonning mavjud ishlab chiqarish quvvatlarining deyarli 40% xizmat muddatini

1 Uzbekistan Energy/Power Sector Issues Note, World Bank, 2013

2 UNEP (2011). Towards a Green Economy: Pathways to Sustainable Development and Poverty Eradication. [Retrieved 2015-11-03] Available at: http://www.unep.org/greeneconomy/Portals/88/documents/ger/ger_final_dec_2011/Green%20EconomyReport_Final_Dec2011.pdf

3 Barbier, E. B. (2009). Rethinking the Economic Recovery: A Global Green New Deal. Report prepared for the Economics and Trade Branch, Division of Technology, Industry and Economics, UNEP.

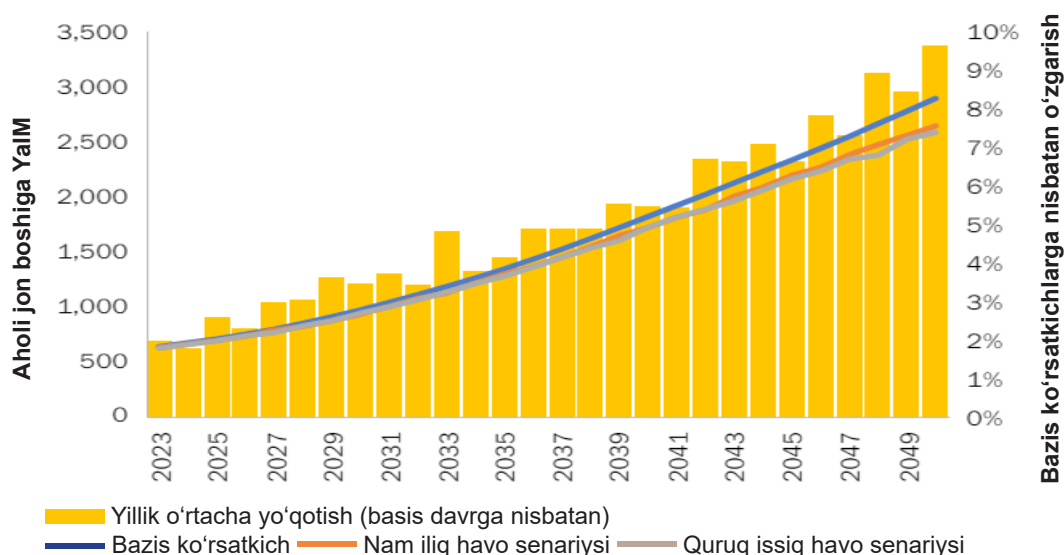
4 Allen, C., Clouth, S. (2012). A Guidebook to the Green Economy. Issue 1: Green Economy, Green Growth, and Low-Carbon Development – History, Definitions and a Guide to Recent Publications. UN Division for Sustainable Development.

o'tgan bo'lib, elektr ta'minotida uzilishlarga olib keladi⁵. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, O'zbekistonda qayta tiklanadigan energiya manbalari salohiyati 270 million tonna referent yoqilg'ini tashkil etadi, bu energiya resurslariga yillik ehtiyojdan uch barobar ko'proqdir va bu salohiyatning katta qismi quyosh energiyasiga to'g'ri keladi⁶. Quyosh elektr energiyasi 10 yil ichida dunyo bo'ylab energiya xarajatlarini 80% ga kamayishiga olib keldi va quyosh nuri ko'p bo'lgan O'zbekistonda yanada qulayroqdir⁷.

Makroiqtisodiy modellashtrish shuni ko'rsatadiki, iqlim o'zgarishi ta'siri iqtisodiy o'zgaruvchanlikni kuchaytiradi va o'sish istiqbollari bo'g'adi, 2050 yilga kelib iqtisodiyot iqlim bilan bog'liq zararlarsiz bo'lganidan 10 foizga kichikroq bo'ladi. Ushbu prognozlar iqlim o'zgarishi "ho'l-issiq" yoki "quruq-issiq" shaklda namoyon bo'lishidan qat'i nazar, haqiqiydir. Iqtisodiy modellashtrish dekarbonizatsiya harakatlarining potentsial traektoriyasini yanada ko'rsatadi. Sof nol emissiyaga o'tish samaradorlikni oshirish va bozor imkoniyatlarini kengaytirish kabi iqtisodiy manfaatlarni va'da qiladi. Bundan tashqari, emissiyalarning kamayishi makroiqtisodiy hisob-kitoblarga kiritilgan mahalliyashtirilgan havo ifloslanishining kamayishi natijasida kelib chiqadigan sog'liq uchun foyda bilan bog'liq.

Biroq, o'tish davrida katta investitsiya talablari va energiyani ko'p talab qiladigan texnologiyalardan kam uglerodli texnologiyalarga tez o'tish uglerodli ishlab chiqarish omillari samaradorligini vaqtincha pasaytirishi va boshqa investitsiyalarga, xususan, investitsiyalarni siqib chiqarishga olib kelishi mumkin. Shunga qaramay, sof nol emissiya ega iqtisodiyotga o'tishning ijobiy iqtisodiy ta'siri bu qiyinchiliklarni keng miqyosda qoplaydi, natijada yillik o'sish yuqori bo'lsa-da, dekarbonizatsiyasiz kutilgan hajmga o'xshash iqtisodiyotga olib keladi.

1-rasm: YalMning iqlim o'zgarishi va o'zgarmagan holatda o'zgarishlari prognozlar

Manba: Jahon Bankining O'zbekistonda iqlim o'zgarishlari haqida hisoboti

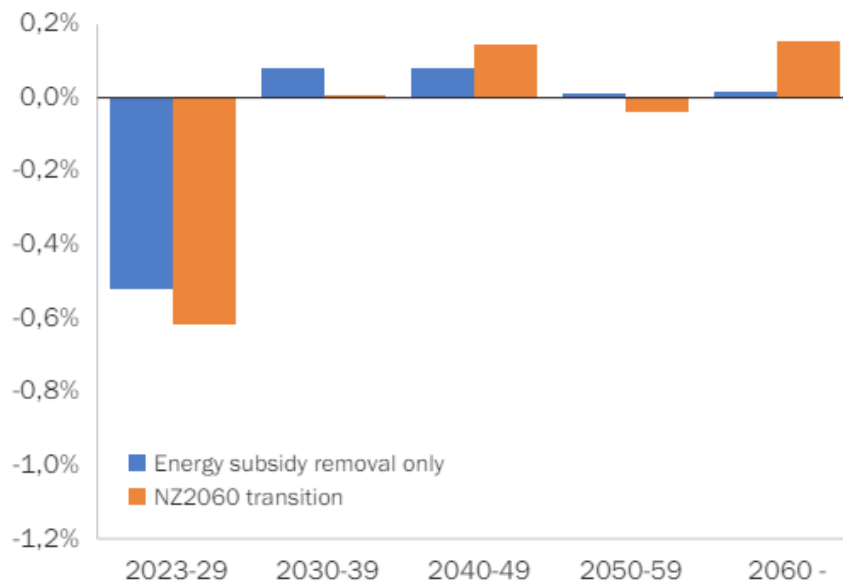
Energiya subsidiyalarini bosqichma-bosqich bekor qilish, dekarbonizatsiya uchun muhim qadam va mavjud hukumat siyosati dastlab dastlabki yillarda o'sishning vaqtincha yo'qolishiga olib kelishi mumkin. Biroq, bu siyosat o'zgarishi, ayniqsa, havo ifloslanishini kamaytirish nuqtai nazaridan uzoq muddatli foyda keltirishi kutilmoqda. Modellashtrish hukumat to'rt yil davomida ijtimoiy transfertlarni ko'paytirish, mehnat soliqlarini kamaytirish va energiya samaradorligi dasturlariga davlat investitsiyalarini yalpi ichki mahsulotning 2,5 foiziga ko'paytirishni o'z ichiga olgan tuzatish xarajatlarini yumshatish uchun kontratsiklik siyosatni amalga oshirishini nazarda tutadi.

Kompensatsiya siyosatini amalga oshirish aholining zaif qatlamlariga nomutanosib ta'sir ko'rsatadigan o'zgarishlarning salbiy oqibatlarini yumshatish va imtiyozlarni yanada adolatli taqsimlash uchun juda muhimdir. Maqsadli transfertlar va umumiy soliqlarni kamaytirish ushbu o'zgarishlar natijasida kelib chiqadigan narxlarning oshishi yukini engillashtirishga yordam beradi. Barqarorlikni qo'llab-quvvatlash va "yashil" sanoatga investitsiyalarni rag'batlantirish uchun energiya sektoridagi zarur narxlarni o'zgartirish muqarrar ravishda energiya xarajatlarining oshishi va bilvosita boshqa tovarlar va xizmatlarga kiritilgan harajatlarning oshishi orqali iste'mol narxlarining oshishiga olib keladi.

5 Sustainable Infrastructure for Low-Carbon Development in Central Asia and the Caucasus Hotspot Analysis and Needs Assessment, OECD, 2019

6 See <https://ineaconsulting.eu/en/news/bright-future-for-the-solar-power-industry-in-uzbekistan-as-2-5-gw-of-solar-projects-are-planned-by-2030>

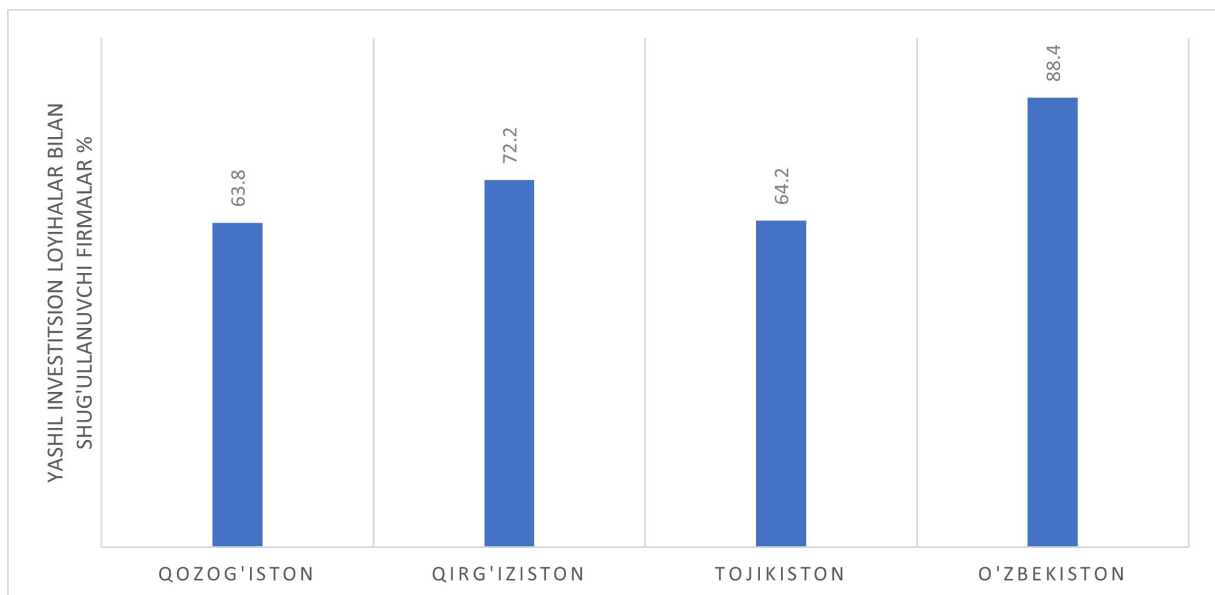
7 See <https://www.energy-transitions.org/publications/7-priorities-to-help-the-global-economy-recover/>

2-rasm: Energiya subsidiyalaridan voz kechishning qisqa muddatda xarajatlarni oshirish, ammo uzoq muddatda iqtisodiy o'sishni rag'batlantirishi tahlili (uzoq muddatli, asosiy va siyosat senariylari, 2022–2060)

Ta'sir qilingan guruhlar orasida eng kambag'al uy xo'jaliklari narxlarning oshishiga ayniqsa ko'p zarar ko'radilar, chunki ular cheklangan byudjetlarining katta qismini energiya va transport kabi muhim ehtiyojlarga ajratadilar. Shu bilan birga, subsidiyalar bo'yicha islohotlar natijasida hosil bo'lgan byudjet mablag'lari aholining ko'pchiligining turmush darajasi pasaymasligini ta'minlab, kompensatsiya dasturlarini moliyalashtirishga yo'naltirilishi mumkin. Darhaqiqat, eng kambag'al uy xo'jaliklari ushbu dasturlardan sezilarli darajada foyda ko'radilar, faqat eng badavlat o'ntalikka kiruvchi uy xo'jaliklariga (yuqori 10 foizlik detsilda) faqat energiya subsidiyasi islohotiga qaratilgan stsenariy bo'yicha imtiyozlar biroz qisqarishi mumkin.

Ushbu stsenariylarga ko'ra, qo'shimcha fiskal resurslarning qariyb 40 foizi daromad solig'i stavkalarini pasaytirishga, 30 foizi daromad solig'i stavkalarini pasaytirishga, qolgan 30 foizi esa davlat investitsiyalarini ko'paytirishga yo'naltiriladi. Resurslarni strategik taqsimlash kengroq iqtisodiy barqarorlik va o'sishni rag'batlantirish bilan birga, eng zaif qatlamlarning yukini engillashtirishga qaratilgan.

3-rasm: So'ngi uch yilda "yashil" investitsiyalar bilan shug'ullangan firmalar ulushi (% , 2019-yil)

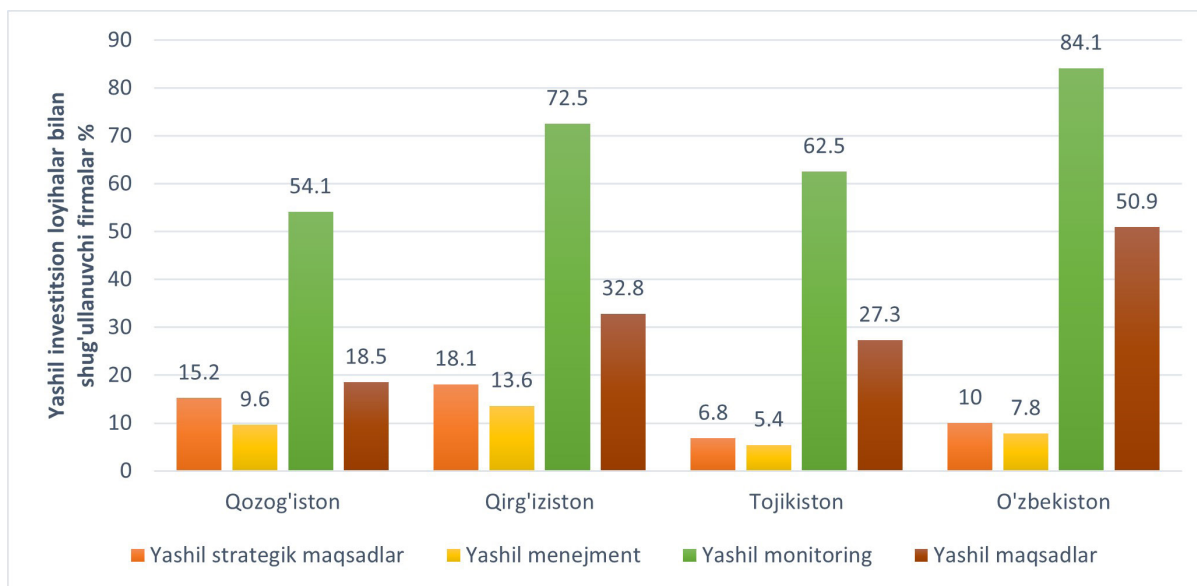
Manba: Lotte va boshqalar (2022)

Xususiy sektor O'zbekistonning rivojlanish intilishlarini ilgari surishda hal qiluvchi rol o'ynaydi va "yashil" iqtisodiyotga muvaffaqiyatli o'tishga ko'maklashish uchun ham birdek zarur. O'zbekistonda amalga oshirilayotgan

dadil iqtisodiy islohotlarning mantiqiy asosi o'tmishdagi asosan davlat tomonidan rejalashtirilgan modelga nisbatan mustahkam, mustaqil va dinamik xususiy sektor aholiga xizmat ko'rsatish va bandlik imkoniyatlarini yaratishda samaraliroq bo'ladi, degan gipotezaga asoslanadi. Shu sababli, davlat organlari ushbu maqsadlarga erishish yo'lini belgilashda muhim mas'uliyatni o'z zimmalariga oladilar, bu mas'uliyat "yashil" iqtisodiyotga o'tishni osonlashtirishga qaratilgan.

Mamlakat tomonidan boshlangan islohot yo'nalishidagi taraqqiyotni tezlashtirish xususiy investitsiyalarni faollashtirish va "yashil" sektorlarda samarali o'sishni rag'batlantirish uchun zarurdir.

4-rasm: "Yashil" iqtisodiyotga o'tish siyosati bilan shug'ullanuvchi firmalar ulushi (% , 2019)

Manba: Lotte va boshqalar (2022)

Dalillar shuni ko'rsatadiki, O'zbekistondagi biznes vakillari qo'shni mamlakatlardagi hamkasblariga qaraganda "yashil" sektorlarda faollik darajasi yuqori. Iqlim o'zgarishi O'zbekistonda nisbatan yaqinda davlat siyosati muammosi sifatida paydo bo'lganiga qaramay, 2019-yilga kelib mamlakatdagi firmalarning qariyb 90 foizi "yashil" investitsiyalarning qandaydir shaklini boshlagan edi (3-rasm). Bundan tashqari, firmalarning sezilarli ko'pchiligi o'zlarining "yashil" natijalarini kuzatdilar, taxminan 80 foizi "yashil" maqsadlarga ega (4-rasm). Shu-nisi e'tiborga loyiqlik, O'zbekiston ishbiarmon doiralari qo'shni mamlakatlardagi hamkasblariga qaraganda iqlim bilan bog'liq muammolarga ko'proq e'tibor qaratmoqda.

Biroq, O'zbekistondagi korxonalar "yashil" investitsiyalar va amaliyotlarga katta qiziqish bildirayotgan bo'lsa-da, strategik rejalashtirish jarayonlariga "yashil" fikrlarni kiritishda takomillashtirish uchun imkoniyatlar mavjud. Firmalarning atigi kichik bir qismi, taxminan 10 foizi hozirda biznesni rejalashtirish va strategik maqsadlarni belgilashda "yashil" masalalarni o'z ichiga oladi, atigi 8 foizi "yashil" muammolarni hal qilish uchun aniq boshqaruv rollarini belgilaydi.

XULOSA

Xulosa qilib aytish mumkinki, O'zbekistonda "yashil" moliyalashtirishga o'tish me'yoriy-huquqiy bazani uyg'unlashtiruvchi, xususiy sektor ishtirokini rag'batlantiradigan va iqlim bilan bog'liq xavflarni har tomonlama hal qiluvchi muvozanatli yondashuvni talab qiladi. O'zbekiston Markaziy banki (MB) tomonidan prudensial talablarga o'zgartirishlar kiritish va "yashil" kredit berishni rag'batlantirish kabi tashabbuslar maqtovg'a sazovor bo'lsa-da, tartibga soluvchi tuzatishlar prudensial vositalar samaradorligiga putur etkazmasligi yoki beixtiyor tartibga soluvchi risklarni keltirib chiqarmasligini ta'minlash zarur. Kutilmagan oqibatlarga yo'l qo'ymaslik uchun "yashil" moliyani rivojlantirish uchun to'g'ridan-to'g'ri aralashuv vositalarini qo'llashda ehtiyot bo'lish kerak, masalan, minimal "yashil" kvotalar yoki jigarrang sektorlarga maksimal kreditlash cheklavlari.

Bundan tashqari, davlat sektori rag'batlantirish mexanizmlari va moliyaviy qo'llab-quvvatlash choralari orqali xususiy "yashil" moliyalashtirishni qo'llab-quvvatlashda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Banklarni ekologik xavflarni kredit qarorlari va ichki tizimlariga integratsiya qilishga undash orqali hukumat moliyaviy institutlar vositachiligida "yashil" moliyalashtirishni moliyaviy qo'llab-quvvatlash choralari kabi tashabbuslar orqali "yashil" kreditlashni yanada rag'batlantirishi mumkin. "Yashil" taksonomiya va ta'sirni tekshirish tizimlari bilan

muvoqilashtirilgan bank ekologik, ijtimoiy va boshqaruv tizimini takomillashtirish xalqaro moliya institutlaridan “yashil” moliyalashtirish uchun muhim resurslarni ochishi mumkin.

Bundan tashqari, sug’urta sektorining iqlim tavakkalchiligini boshqarishdagi rolini, xususan, tabiiy ofatlardan sug’urtalashda o’z rolini kuchaytirish zarurati mavjud. O’zbekistonning iqlim ta’siridan kelib chiqadigan ofatlarga nisbatan zaifligi va xususiy sug’urta sanoati imkoniyatlari cheklanganligini hisobga olib, tabiiy ofatlar xavfini moliyalashtirish bo’yicha milliy strategiyani ishlab chiqish zarur. Ushbu strategiya davlat siyosatining ustuvor yo’nalishlarini belgilab berishi va xususiy kapital ishtirokini kuchaytirish uchun mahalliy xususiy sug’urta bozorlaridan potentsial foydalanish va global kapital-qayta sug’urta bozorlariga kirishni ta’minlaydigan iqtisodiy jihatdan samarali risklarni qatlamlash yondashuvini qabul qilishi kerak.

Mohiyatan, O’zbekiston “yashil” moliyalashtirish tashabbuslarini samarali ilgari surish uchun birgalikda sa’y-harakatlarni talab qiladigan muhim pallada turibdi. Normativ-huquqiy islohotlarni o’zida mujassamlashtirgan, xususiy sektor ishtirokini rag’batlantiradigan va tabiiy ofatlar xavfini boshqarishni kuchaytiruvchi yaxlit yondashuvni qo’llagan holda, O’zbekiston iqlim bilan bog’liq xavflarni yumshatish va kelajakdagi muammolarga chidamlilikni oshirish bilan birga barqaror iqtisodiy rivojlanishga yordam berishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Allen, C., Clout, S. (2012). “Yashil” iqtisodiyot bo’yicha qo’llanma. 1-masala: “yashil” iqtisodiyot, “yashil” O’sish va kam uglerodli rivojlanish - tarix, ta’riflar va yaqinda qo’llanma Nashr. BMTning Barqaror rivojlanish bo’limi.
2. Barbier, E. B. (2009). Iqtisodiy tiklanishni qayta ko’rib chiqish: global “yashil” yangi kelishuv. Hisobot Iqtisodiyot va savdo filiali, Texnologiya, sanoat va Iqtisodiyot, UNEP.
3. Barbier, E. B. (2011). “Yashil” iqtisodiyot va barqarorlik uchun siyosat muammolari Iqtisodiy rivojlanish. Tabiiy resurslar forumi, 35(3), 233–245. <https://doi.org/10.1111/j.1477-8947.2011.01397.x>.
4. Kaprotti, F., Bailey, I. (2014). “Yashil” iqtisodiyotni anglash. Geografik annaler: B seriyasi, Inson geografiyasi, 96(3), 195–200. <https://doi.org/10.1111/geob.12045>
5. Diyar, S., Akparova, A., Toktabayev, A., Tyutunnikova, M. (2014). “Yashil” iqtisodiyot - Qozog’istonning innovatsiyalarga asoslangan rivojlanishi. Procedia - Ijtimoiy va xulq-atvor fanlari, 140, 695–699. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2014.04.497>.
6. Endl, A., Sedlacko, M. (2012). Barqaror rivojlanish milliy strategiyalari – kelajakdagi roli, UNCSD tomoni voqealar siyosati qisqacha bayoni, Yevropa barqaror Rivojlanish tarmog’i (ESDN), Vena.
7. Global “yashil” o’sish instituti (GGGI) (2012). “Yashil” rivojlanishni rejalashtirish GGGI mamlakat dasturlari: <http://www.gggi.org/project/main>
8. www.worldbank.org - Jahon bankining rasmiy ma’lumotlari
9. “O’zbekiston Respublikasi Iqtisodiy taraqqiyot va kambag’allikni qisqartirish vazirligi, Jahon banki, Markaziy Osiyo Mintaqaviy ekologik markazi, 2022-yil. O’zbekistonda “Yashil” o’sish va Iqlim o’zgarishi bo’yicha Siyosiy Muloqotlar Turkumi: Ishlar To’plami. Jahon banki: Washington D.C.”
10. 2019-yil 4-oktabrdagi “2019 – 2030-yillar davrida O’zbekiston Respublikasining “Yashil” Iqtisodiyotga o’tish strategiyasini tasdiqlash to’g’risida” O’zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-4477-son qarori

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 6

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

